

**САЖЕЦИ ИЗЛАГАЊА УЧЕСНИКА НА КОНФЕРЕНЦИЈИ
„Страдање Срба Сребреничког краја у 20. веку“
Медија центар у Београду, Теразије 3, среда 6. Јул 2016.**

**Александар Павић
ШТА ЈЕ СВЕ (НЕ)УТВРЂЕНО О СРЕБРЕНИЦИ**

Када се искључи заглашујућа бучност којом се непрестано понавља реч „геноцид“, уз бројку од 8.372 која је урезана на каменој плочи у Меморијалном центру у Поточарима, остају само искрени покушаји да се утврди пуна истина о догађајима у Сребреници у јулу 1995. године. У том контексту је битно сваког јула ширу јавност подсетити на све што је до сада, мимо свих пропагандних или чињенично неутемељених или преувеличаних тврдњи, с тим у вези (не)утврђено:

- Саме пресуде Хашког трибунала (МКТЈ) помињу неколико различитих бројки: „од 7.000 до 8.000“ из првостепене пресуде генералу Крстићу, од 5.336 до 7.826 из првостепене пресуде потпуковнику Поповићу, па све до „4.970 жртава“ из другостепене пресуде генералу Толмиру. При томе се прећуткује да ове цифре укључују и жртве ратних дејстава.

- Једино лице које је пред МКТЈ осуђено као непосредни починилац злочина у Сребреници је Хрват из Тузле, Дражен Ердемовић, лице које се борило за све три сукобљене стране у рату у БиХ, а које је произведено у сведока-сарадника МКТЈ, иако га је, на основу психијатријског налаза, МКТЈ прогласио неспособним за даље саслушање.

- Ердемовићеви именовани саучесници из 10. диверзантског одреда никада нису позвани да сведоче пред МКТЈ, вероватно да би се избегло суочавање са Ердемовићем и, у унакрсном испитивању, довођење у питање његових иначе контрадикторних исказа.

- После 20 година суђења, по недавном признању судије Антонетија, МКТЈ још увек није успео да утврди ко је издао наређења за погубљења заробљених муслимана из Сребренице.

- И даље се не дозвољава независтан форензички и стручни увид у то ко се све сахрањује у Поточарима.

- Стручне процене погинулих у борбама у и око Сребренице у јулу 1995. крећу се од 2.000 до око 5.000.

- За злочине почињене против Срба из Сребренице и уже и шире околине почињене између 1992-1995. до данас нико није осуђен.

- Сребреница, као „заштићена зона УН“, по сведочењима чак и самих званичника УН, никад није демилитаризована, већ је коришћена као база за нападе на снаге ВРС и цивиле из околних насеља.

- Снаге АБиХ су биле скоро троструко надмоћне и боље наоружане од снага ВРС које су ушле у Сребреницу у јулу 1995, што додатно потврђује тезу да није могло бити никаквог плана за уништење или истребљење.

На крају, ваља подсетити да заглашујућа пропагандна бука у вези Сребренице такође служи циљу замагљивања истинских узрока рата у БиХ, попут повлачења потписа

Алије Изетбеговића са Кутиљеровог мировног плана у марту 1992, муслиманско-хрватског прегласавања представника српског народа у скупштини БиХ у октобру 1991. ради изгласавања референдума за отцепљење од бивше СФРЈ, или споља подстицаног крвавог распада СФРЈ кршењем Повеље УН и Хелсиншких принципа. Без ових злочиначких напора који представљају првобитни грех – злочин против мира, који је, као злочин, „случајно“ изузет из ингеренција МКТЈ – данас не би морали ни да говоримо о Сребреници на овакав начин, јер рата не би било, или би био много мањег обима и страдања.

2. Проф. др Вељко Ђурић Мишина, вршилац дужности директора Музеја жртва геноцида ПУБЛИКАЦИЈА КЊИГА МРТВИХ СРБА – СРЕБРЕНИЦА 1922-1995

Познато је да међу озбиљним државама и народима само Немци воде рачуна о својим жртвама у ратовима, било да се ради о гробовима било о евиденцијама. Најбољи пример за ту тврдњу јесте Дневник Врховне команде Вермахта јер се у њему налазе конкретни подаци о сопственим губицима добијени од нижих инстанци, понекад и о непријатељским.

Израелска институција Меморијални центар Јад Вашем је добар пример како треба радити када су у питању губици сопственог народа. Уосталом, они су за страдање Јевреја у Другом светском рату измислили израз „Холокауст“.

Ни власти Краљевине Југославије нити ФНР касније СФР Југославије нису се бавиле пописом жртва рата, свака из својих првенствено унутарполитичких разлога.

Ни ратне стране у распаду Југославије нису истражиле до краја своје губитке.

Код Срба то не ради ниједна државна институција. Изузетак је Музеј жртва геноцида који има нарочиту методологију. Он, међутим, нема довољно кадрова па су и његови истраживачки резултати непотпуни.

НВО Веритас из Београда, сачинила је, поред осталог, најпотпунији списак страдалих Срба у Републици Српској Крајини и Републици Хрватској 1991-1995. године. То је рађено стручно па су Веритасови резултати прилично поуздани.

Када је реч о пописима жртва рата у српском народу у Босни и Херцеговини, познато је да нема коначног списка. Постоје само поједини спискови о одређеним војним јединицама или подручјима.

Када је реч о Сребреничком крају, урађено је неколико готово аматерских спискова. Те податке је тешко упоређивати јер су састављачи били без готово икаквих знања о методологији и начинима истраживања и прикупљања релевантних података.

Без обзира на то што има најмање пратећих података уз име и презиме када је реч о прављењу списка страдалих, изабрали смо „Књигу мртвих Срба – Сребреница 1992-1995“ за поновно штампање јер даје најприближнији број убијених.

Милош Милојевић РАТКО ШКРБИЋ – ОМАЖ ЈЕДНОМ ИСТРАЖИВАЊУ СРЕБРЕНИЦЕ

Излагање Милоша Милојевића биће посвећено успомени на недавно преминулог пуковника Ратка Шкрбића, аутора две монографије о дешавањима у Сребреници током ратне 1995. године. Пуковник Шкрбић је након своје војничке каријере, током које је био и ратни командант у Босни и Херцеговини 1992-1995, имао прилике да као вештак учествује у два судска процеса и да у том својству стекне увид у документарну грађу коју Тужилаштво Хашког трибунала користи као основу за "сребреничке тужбе". Он је ту грађу искористио да понуди критичку интерпретацију тужиоачеве верзије, уз оправдано довођење у питање неких кључних елемената оптужнице. Циљ излагања је да се укратко прикажу резултати његовог истраживачког рада и вредност његових књига *Сребреница* –

геноцид над истином (2011) и Сребреничка подвала (2013, два издања) за истраживање догађаја који су се одиграли у источној Босни у лето 1995. године.

Немања Девећ, мастер историјских наука
АРХИВСКА ГРАЂА ЗЕМАЉСКЕ КОМИСИЈЕ ЗА УТВРЂИВАЊЕ ЗЛОЧИНА ОКУПАТОРА
И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА КОЈА СЕ ОДНОСИ НА СРЕБРЕНИЧКИ КРАЈ

Писање о сложеним догађајима у окупираној Југославији 1941, посебно на територији Независној Држави Хрватској, изискује поглед из више углова ондашњих зараћених страна и стога и истраживање архивске грађе расуће по свим бившим југословенским републикама. Овдашњем истраживачу мало је позната (и стога у научним радовима ретко цитирана) грађа Земаљске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, која је похрањена у Архиву Босне и Херцеговине у Сарајеву. Она, међутим, пружа сасвим нов угао гледања и доприноси изоштравању слике ратне драме на овом подручју.

Богата архивска грађа, произишла из рада Земаљске комисије, разврстана је по областима и срезовима. Она представља аутентична сведочанства сведока, датих истражним органима у првим послератних годинама – и обично садрже кратку биографску белешку о сведоку, као и његово ратно искуство. Углавном се ради о цивилима – сељацима, који су пред новим властима сведочили о страдањима и жртвама у ратном периоду, и који су притом именовали и починитеље злочина именом и презименом.

Као таква, ова грађа је изванредна и незаобилазна подлога за истраживање злочина у Босни и Херцеговини у Другом светском рату. Посебице, њена се важност показује у истраживању злочина власти Независне Државе Хрватске. Посебно је богата за подручје Босанске Крајине, Сарајева, делове Херцеговине и за Подриње. На основу ње, долазимо до делимичног пописа жртава, статистике жртава и „ритма смрти“ и у Сребреничком крају. Служећи се тим документима, долазимо до закључка да су комунистичке власти евидентирале на подручју Сребреничког среза 2262 српске жртве, од којих жена деце и старци заузимају натполовичну већину. О томе, као и о карактеристичним злочинима на простору Братунца и Сребренице, биће говора и у овом реферату.

Др Ненад Антонијевић, историчар, виши кустос Музеј жртава геноцида
ЗБОРНИЦИ РАДОВА: *Страдање Срба сребреничког краја у 20. вијеку,*
Сребреница, 2014; *Злочини „Црне легије“ 1942–43. године у Источној Босни,*
Сребреница 2016.

Објављени радови у оба Зборника радова о Другом светском рату који ће бити приказани на конференцији „*Страдање Срба Сребреничког краја у 20. веку*“, указују на чињенице о страдању српског народа на читавој територији НДХ, у конкретном случају на просторима источне Босне, од Сарајева до Дрине, а посебно у Подрињу и Сребреничком срезу. Највећи део ових злочина нису извршили немачки и италијански окупатори, већ припадници усташа (Црна легија) и припадници муслиманске милиције, као дела Црне легије или самостално, и који су били најчешће комшије српског становништва које су убијали на кућном прагу, на њиви, на сеоским или другим путевима, бацали у реку Дрину. Посебно су стравични злочини извршени над Србима током немачко-италијанско-усташко-домобранске офанзиве под називом „Трио“ у пролеће 1942. године. Немачки документи нам показују да су се највиши немачки војни команданти гнушали злочина које су извршили њихови хрватски и муслимански савезници над српским цивилним становништвом.

Последице ових злочина биле су тешке и ненадокнадиве за српски народ на овим просторима, а на велику жалост огроман број инспиратора, наредбодаваца, извршилаца и саучесника у злочинима избегао је одговорност за убиства Срба. Геноцид над овим просторима је прећутан. Оба зборника имају намеру да се о тешким злочинима НДХ зна, говори и да постану трајно део сећања и памћења Срба на страдања својих сународника, комшија, пријатеља, чланова породица од Црне легије и муслиманске милиције.

Очекујемо и верујемо да ће оба Зборника радова: *Страдање Срба сребреничког краја у 20. вијеку* и *Злочини „Црне легије“ 1942 – 43. године у Источној Босни* заузети важно место у српској историографији о страдањима српског народа у Првом и Другом светском рату и у последњој деценији 20. века, што им по научном доприносу ауторских чланака, својим темама и историјским чињеницама у садржају радова, према нашем мишљењу, заиста и припада.

Винко Пандуревић, генерал у пензији Војске Републике Српске
СРЕБРЕНИЧКИ КРАЈ У РАТУ 1992.-1995. (Догађаји у и око Сребренице из јула 1995. у контексту страдања Срба у Сребреничком крају у рату 1992.-1995.)

Да би се разумели ратни догађаји са подручја Сребренице из ратног периода 1992.-1995. а посебно из јула 1995. и схватио њихов карактер, када је реч о самим ратним догађајима, као таквим, који сами по себи незначе злочиначко деловање, тако и оних, који су по својој суштини били злочиначки, неопходно их је посматрати у вртлогу континуираних сукобљавања народа у БиХ, а посебно у Подрињу.

У основи мира који је владао у БиХ од 1945. до 1991. налазили су се резултати предходног рата, као и потиснута и замрзнута мржња која је владала међу народима у БиХ. Сва предходна ратна страдања кроз историју, нису адекватно квалификована и правно вреднована, него су остала идеолошки забашурена, и тако су носила клицу новог сукоба. Идеолошка потка последњег ратног сукоба у БиХ прожета је снажним историјским, фундаменталистичко-религиозним нитима, нитима мржње коју је породила историја из времена страних освајача у БиХ.

Срби су у Подрињу само бранили своје право опстанка на том подручју и одржавања непосредне територијалне везе са матицом. Од нога трена када је то њихово право било угрожено они су снажно одговорили и политички, а касније и оружаном и на тај начин спречили понављање онаквих злочина какве су над Србима у Подрињу чиниле Францетићеве усташке легије у Другом светском рату.

Настанак Сребреничке енклаве је био последица оружаних дешавања на терену и пораза које су претрпеле муслиманске снаге после сукоба које су изазвале са српским снагама. Сребреница је могла бити потпуно неутралисана у војном смислу још 1993. да је то био стратешки циљ ВРС и РС, а становништво евакуисано.

Злодела која су почињена над Србима у Сребреничком крају у другој половини 1992. и почетком 1993. и делимично 1995. су врло стравична, и ради се о 3287 српских жртава. Те жртве мало кога занимају, осим њихових најмилијих. Српске жртве морају добити исти третман, као и муслиманске жртве.

Операција “КРИВАЈА-95” била је изнуђена војна операција ради потпуне демилитаризације Сребренице, коју нису урадиле УН, односно УНПРОФОР, који је био дужан то урадити према споразуму о демилитаризацији. Операција је изведена у складу са правилима ратовања. Циљ операције је био раздвајање енклава Сребреница и Жепа и спречавање комуникације муслиманских војних снага између енклава. Није циљ операције био прогон становништва или пак убиство људи.

Желимо отворено, јасно и аргументовано, на бази чињеница говорити о злочину који се десио после пада Сребренице. Истина је да је заробљен велики број припадника 28. Дивизије АБиХ из Сребренице (неколико хиљада, војника, војно способних, а не дечака и жена). Објективне анализе и тврдње експерата одбране, показују да горња граница страдалих у догађајима о којима је реч не прелази број од 3000.

Велики део злочина је последица реваншизма због претрпљених губитака, и патњи, које су раније претрпели Срби. Не ради се о политици и стратегији. Када се говори о укупним губицима муслиманских снага, приликом повлачења из Сребренице, не могу се они сви приписати злочинима. Треба имати у виду и податак из књиге Карла Билта „Мисија мира”, где он каже да је у “току једне недеље, у борби по шумама, крај путева, у зонама Сребренице и Тузле, живот изгубило око 4.000 људи”, као и изјаву поручника Нуриза Селимовића о „губицима 4.000 до 5.000 људи”.

Многе приче које су испричане о Сребреници уперене против интереса српског народа у целини. Српски народ који има витешку ратну историју не може нечијом вољом добити етикету геноцидног народа. Због те етикете све жртве српског народа бивају заборављене или минимизирани, или пак као такве и потребне и пожељне.

С правом кажемо да су многи извештаји о Сребреници злонамерни, да су бројке о страдалим увећане, да су интерпретације са правног становишта често неутемељене и неодмерене. Појам геноцид почео се користити пре него што су истраге завршене и пре него што су суђења почела.

Међутим, посебно је важно истаћи и казати, да та сва страдања која су се збила нису била резултат плана, организованог деловања институција војске и државе. Ставри су се отргле контроли. За то су појединци одговорни. Нико до сада није показао нити доказао да је постојао план масовних убистава, да је постојала свест и геноцидна намера починиоца злочина.

Др Радомир Павловић АКТУЕЛНА СИТУАЦИЈА У СРЕБРЕНИЦИ

Актуелна ситуација у Сребреници је оптерећена са неколико битних фактора:

1. Константним изјавама сарајевских политичара и муслиманских верских лидера о императиву да Срби не добију власт на предстојећим локалним изборима, уз активну кампању уписивања у бирачки списак људи који више не живе или никад нису живели у Сребреници;

2. Заоштравањем реторике према Србији и српском народу, од порука да „нико ко негира геноцид“ није добродошао у Поточаре, до називања српског народа погрдним изразом „Власи“, изашло из уста Хусеина Кавазовића, реис-ул-улеме Исламске заједнице у Босни и Херцеговини у контексту недозвољавања да „Власи“ освоје већину у Сребреници;

3. Нетранспарентно трошење средстава које је Република Србија упутила као развојну помоћ Сребреници;

4. Непроцесуирање, после скоро годину дана, одговорних за покушај линча председника Владе Србије приликом прошлогодишње посете Поточарима;

5. Одбијање да се одустане од упорних инсистирања да Срби признају да су починили „геноцид“ у Сребреници, и одбијање да се узму у разматрање чињенице које ту тезу оповргавају;

6. Истовремено негирање и /или ниподаштавање српских жртава током прошлог и претходних ратова.

Може се, дакле, закључити да се друштвена, политичка, међуверска и међунационална атмосфера константно подгрева, како из Сарајева тако и из међународних центара на Западу и у делу исламског света.

Др Горан Ђорђевић, адвокат, Ниш СРЕБРЕНИЦА - ПРАВНЕ ПОСЛЕДИЦЕ У ТЕОРИЈИ И ПРАКСИ

Догађаји у Сребреници током лета 1995. године, оставили су значајне последице на међународно право, посебно на међународно кривично право. У свом излагању аутор указује на правне последице које су изазвала тумачења догађаја у Сребреници од стране

Хашког трибунала, као и од стране Међународног суда правде у предмету Босна и Херцеговина против Републике Србије. Свакако да се најважнија последица огледа у примени кривичног дела геноцид. Аутор у раду указује на везу између заједничког злочиначког подухвата као специфичног облика кривичне одговорности и самог дела геноцид, на третирање појма „простор“ код кривичног дела геноцид, однос етничког чишћења и геноцида, као и на нова схватања појма групе код кривичног дела геноцид, све у контексту пресуда које су доносили међународни судови поводом догађаја у Сребреници.

Све ово указује да су догађаји у Сребреници, данас оптерећени са две само наизглед супротстављене тенденције. То су релативизација постојећих одредби Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида, које су добиле своје постмодерно тумачење у одлукама Хашког трибунала, (пре све у предмету Крстић) као и објективизација кривичне одговорности, што представља свакако посебан изазов који је јуриспруденција Хашког трибунала ставила пред међународно кривично право. Димензији преседана у који су се претвориле последице Сребренице треба додати и праксу "хуманитарних интервенција" које су у овом догађају добиле свој контроверзни извор, а који је присутан до данашњих дана у Либији и Сирији. Све ово указује на потребу да се настави са истраживањима сих аспеката догађаја у Сребреници.

Бошко Антић, контраадмирал у пензији „СРЕБРЕНИЦА – ВЕЛИКА ОБМАНА“

Кроз ову студију аргументовано се, између осталог, доказује:

- Да је руководство Странке демократске акције најавило стварање апсолутне превласти и прекида веза босанско-херцеговачких Срба са Србијом. Намера је била повезивање Подриња са Рашком области, у склопу реализације идеје о тзв. Зеленој трансверзали.

- Да је стање у средњем Подрињу било неприхватљиво за Србе. Српски народ је морао донети стратешку одлуку да се то стање измени.

- Да се муслимани нису придржавали режима заштићене зоне, нити су их у томе контролисале нити спречавале снаге УНПРОФОР-а. Напротив, муслиманске снаге из Сребренице, уз прећутну сагласност снага УНПРОФОР-а, користиле су режим заштићене зоне као базу за предузимање офанзивних акција према Војсци Републике Српске и преосталом српском становништву.

- Да су муслимани планирали да пређу у општу офанзиву и само је било питање дана када ће снаге из Сребренице кренути у напад и покушај спајања са снагама у Тузли.

- Да је операција "Криваја 95" изведена у складу са начелима извођења нападних дејстава и да у њој није дошло до прекомерне употребе силе, јер је однос снага био повољнији у корист браниоца.

- Да до напуштања Сребренице није дошло услед развоја догађаја на бојишту, него због одлука руководства Сребренице, уз прећутну сагласност руководства Федерације, да то учини из других разлога.

- Да су снаге 28. дивизије кренуле у пробој, оставивши становништво, у коме су морале претрпети велике губитке и који је са војничког гледишта потпуно неприхватљив. У том пробоју су и претрпеле губитке и сви су они приказани и приписани као злочини Србима.

- Да је злочина у операцији и након ње над муслиманима било, да они нису ни планирани ни организовани и да су последица развоја догађаја, па и огорчења које је изазвало муслиманско дивљачко оргијање по српским селима Подриња с циљем уништења свега што је српско.

- Да је број жртава енормно увећан, о чему говори низ изјава компетентних личности, посебно директних учесника догађаја – политичких и војних представника Уједињених нација.

- Да су извршени бројни злочини над Србима, што се доказује документима страних аутора и документима муслиманских аутора (институција и појединаца), као и изјавама очевидаца и чланова породица страдалих у овим злочинима.